

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕНЬ У СПРАВАХ ПРО ВІЙСЬКОВІ АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

KEY ASPECTS OF PROCEEDINGS IN CASES ON MILITARY ADMINISTRATIVE OFFENSES DURING THE STATE OF MARTIAL

Стехіна Т.О., к.ю.н.,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

В умовах здійснення адміністративно-правової реформи в Україні особливе місце займає формування принципово нових механізмів, спрямованих на вдосконалення провадження у справах про адміністративні правопорушення, зокрема у справах про військові адміністративні правопорушення.

У зв'язку із військовою агресією Російської Федерації проти України Указом Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» введено воєнний стан з 24 лютого 2022 року. А з моменту прийняття Президентом України Указу від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію» в Україні настав особливий період і Збройні Сили України переведені на функціонування в умовах особливого періоду.

Відповідно до Закону України про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію», статті 1 Закону України «Про оборону України», особливий період – період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію (крім цільової) або доведення його до виконавців стосовно прихованої мобілізації чи з моменту введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях та охоплює час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій.

Розгляд питання щодо даного виду провадження є досить важливим на сьогоднішній день та потребує додаткового вивчення, адже в умовах дії воєнного стану в Україні збільшилася кількість правопорушень, які вчиняються військовослужбовцями, що призводить до погіршення рівня боєготовності та боєздатності військ, унеможливує належне виконання військовими формуваннями завдань за призначенням та підтримує їх авторитет.

Під провадженням у справах про адміністративні правопорушення розуміється визначена адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених на те органів та посадових осіб, пов'язана з розглядом і вирішенням справ про адміністративні правопорушення, винесенням по них законних і об'єктивних постанов та їх виконанням, а також життєм заходів щодо попередження правопорушень. Важливою характеристикою провадження у справах про адміністративні правопорушення є його стадійність, тобто послідовність вчинення визначених у законодавстві дій.

Ключові слова: воєнний стан, військовослужбовець, провадження, відповідальність, адміністративне правопорушення.

In the conditions of administrative and legal reform in Ukraine, a special place is occupied by the formation of fundamentally new mechanisms aimed at improving proceedings in cases of administrative offenses, in particular in cases of military administrative offenses.

In connection with the military aggression of the Russian Federation against Ukraine, the decree of the President of Ukraine dated February 24, 2022 No. 64/2022 "On the introduction of martial law in Ukraine" introduced martial law from February 24, 2022. And since the President of Ukraine adopted Decree No. 69/2022 dated February 24, 2022 "On General Mobilization", a special period has come in Ukraine and the Armed Forces of Ukraine have been transferred to function in the conditions of a special period.

In accordance with the Law of Ukraine on the approval of the Decree of the President of Ukraine "On Partial Mobilization", Article 1 of the Law of Ukraine "On the Defense of Ukraine", a special period is the period that begins from the moment of the announcement of the decision on mobilization (except for targeted) or its delivery to the executors regarding covert mobilization or from the moment of the introduction of martial law in Ukraine or in some of its localities and covers the time of mobilization, wartime and partially the reconstruction period after the end of hostilities.

Consideration of the issue of this type of proceeding is quite important today and requires additional study, because under the conditions of martial law in Ukraine, the number of offenses committed by military personnel has increased, which leads to a deterioration in the level of combat readiness and combat capability of the troops, makes it impossible for military formations to properly perform their tasks purpose and undermines their authority.

Proceedings in cases of administrative offenses are defined by administrative and procedural norms as the activities of authorized bodies and officials related to the consideration and resolution of cases of administrative offenses, the issuance of legal and objective rulings on them and their implementation, as well as the use measures to prevent offenses. An important characteristic of proceedings in cases of administrative offenses is its phasing, that is, the sequence of actions specified in the legislation.

Key words: martial law, military serviceman, proceedings, responsibility, administrative offense.

Постановка проблеми: під час воєнного стану в Україні всі недоліки і прогалини здійснення проваджень у справах про військові адміністративні правопорушення повинні бути опрацьовані, адже це є одним з найважливіших правових завдань на сьогоднішній день, що потребує додаткового вивчення. В умовах дії воєнного стану в Україні збільшилася кількість правопорушень, які вчиняються військовослужбовцями, що призводить до погіршення рівня боєготовності та боєздатності військ, унеможливує належне виконання військовими формуваннями завдань за призначенням та підтримує їх авторитет.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Опрацьовано праці таких науковців та правників, як А. Янчук, Е. Демський, О. Бандурка, М. Тищенко та ін., а також проаналізовано єдиний реєстр судових рішень України.

Формулювання цілей статті:

– виокремити стадії провадження у справах про військові адміністративні правопорушення;

– проаналізувати статистичні дані таких правопорушень;

– визначити прогалини законодавства та запропонувати вирішення їх.

Виклад основного матеріалу.

Варто зауважити, що військове правопорушення являє собою, правопорушення, яке вчинене військовослужбовцем під час несення служби, що тягне за собою адміністративну відповідальність, визначену главою 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Нормативно-правовою базою, що регулює процес притягнення до відповідальності військових є:

– Кодекс України про адміністративні правопорушення;

– Кодекс адміністративного судочинства України;

– Закон України «Про Дисциплінарний статут Збройних Сил України» від 24 березня 1999 року № 551-XIV (зі змінами);

– Закон України «Про Дисциплінарний статут служби цивільного захисту» від 05 березня 2009 року № 1068-VI (зі змінами);

– Закон України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України» від 22 лютого 2006 року № 3460-IV (зі змінами);

– Наказ Міністерства оборони України від 03 листопада 2020 року № 394 «Про затвердження Порядку тримання засуджених, узятих під варту, заарештованих та затриманих військовослужбовців»;

– Наказ Міністерства оборони України від 23 жовтня 2021 року № 329 «Про затвердження Інструкції зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення».

Згідно зі ст. ст. 9, 11, 13, 16, 127, 128 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України [1] військовослужбовці зобов'язані:

– неухильно додержуватися Конституції України та законів України;

– сумлінно і чесно виконувати військовий обов'язок, старанно вивчати військову справу, зразково виконувати громадські обов'язки;

– бути готовими до виконання завдань із захисту Батьківщини України, незалежності і територіальної цілісності країни;

– проявляти хоробрість і самодисципліну, запобігати неправомірній поведінці та стримування інших військовослужбовців від вчинення таких дій;

– дотримуватись вимог безпеки, вжиття заходів щодо запобігання захворюванням і травмам, зміцнення фізичної підготовки та тренувань один раз на день, уникнення шкідливих звичок тощо.

Варто зауважити, що відповідно до ст. 241 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України, кожний військовослужбовець повинен піклуватися про збереження свого здоров'я, не приховувати хвороб, суворо додержуватися правил особистої, громадської гігієни та утримуватися від шкідливих звичок (куріння і вживання алкоголю).

При аналізі КУпАП до військових адміністративних правопорушень відносять:

– відмова від виконання законних вимог командира (начальника);

– самовільне залишення військової частини або місця служби;

– необережне знищення або пошкодження військового майна;

– зловживання військовою службовою особою владою або службовим становищем;

– перевищення військовою службовою особою влади чи службових повноважень;

– бездіяльність військової влади;

– порушення правил несення бойового чергування;

– порушення правил несення прикордонної служби;

– порушення правил поведіння зі зброєю, а також речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення;

– розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів тощо [2].

Будь-яке адміністративне провадження має певні стадії. У своєму посібнику Е. Демський узагальнив думки науців стосовно стадій проваджень, так В. Авер'янов, О. Бандурка, Ю. Битяк, О. Кузьменко, М. Тищенко вказують на чотири основні стадії проваджень, а саме:

1) порушення справи про адміністративне правопорушення;

2) розгляд справи про адміністративне правопорушення й винесення у справі постанови;

3) оскарження постанови;

4) виконання постанови [3, с. 401].

О. Бандурка та М. Тищенко [4, с. 147] зазначають, що кожна стадія буде поділятися на певні етапи, які виконують функцію збору додаткових відомостей.

Проведення у справах про військові адміністративні правопорушення мають певні стадії. Можна виокремити загальні стадії такі як фіксація правопорушення, збирання доказів та фактів, обрання покарання, виконання покарання та додаткова стадія – оскарження рішення стосовно обраної міри покарання.

Справи про військові адміністративні правопорушення розглядаються та вирішуються районним, районним у місті, міським чи міськрайонним судами за місцем вчинення правопорушення. Протоколи про військові адміністративні правопорушення мають право складати командири (начальники) військових частин (установ, закладів), командири підрозділів, які уповноважені на те командирами (начальниками) військових частин (установ, закладів). У разі вчинення військовослужбовцем кількох окремих військових адміністративних правопорушень протоколи складаються щодо кожного з вчинених правопорушень. У випадку вчинення військового адміністративного правопорушення кількома військовослужбовцями протокол про військове адміністративне правопорушення складається на кожну особу окремо [5].

При розгляді справ про військові адміністративні правопорушення та притягненні їх до відповідальності необхідно враховувати низку факторів, зокрема:

1) чи є винний військовослужбовець, умисна його дія чи ні;

2) відсутність кримінального покарання за дії (бездіяльності) винного;

3) наявність у військовослужбовців військового адміністративного правопорушення (бездіяльності);

4) наявність чи відсутність повторного вчинення адміністративного правопорушення;

5) ознак військово-адміністративного правопорушення в особливих умовах;

6) дотримання положень про адміністративну відповідальність винних;

7) наявність ознак для звільнення від адміністративної відповідальності;

8) аналіз факторів змушення військовослужбовця до протиправних дій наказом чи фізичним впливом з боку командира.

Підготовку матеріалів справ про військово-адміністративні правопорушення забезпечує командир (керівник) військової частини (установи, установи), який і склав протокол та має на це повноваження [6, с. 12]. Право на оскарження рішення за результатами розгляду протоколу є однією з гарантій захисту прав особи та забезпечує пропорційність адміністративної відповідальності.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день постає проблемне питання щодо неможливості оскарження постанови, за результатами розгляду протоколу про військове адміністративне правопорушення, особою, яка склала протокол. Відповідно до статті 287 КУпАП України постановна може бути оскаржена прокурором, особою, щодо якої її винесено, а також потерпілим. Виконання постанов за вчинення військового адміністративного правопорушення є завершальною стадією провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Постанови у справах про військові адміністративні правопорушення застосовуються до виконання військовослужбовцями, які притягуються до адміністративної відповідальності, і виконуються негайно після винесення. Особливістю виконання постанов за результатами розгляду протоколу про військово-адміністративні правопорушення є те, що вони виконуються, в тому числі, щодо командира (начальника) військової частини. Командири (начальники) військових частин (установ, об'єктів), в яких порушник

проходить військову службу, зобов'язані позбавити військовослужбовців премій у повному обсязі у разі винесення судом рішення про накладення на військовослужбовців адміністративного стягнення. Крім того, у разі винесення судом постанови про накладення адміністративного стягнення за вчинення військового адміністративного правопорушення надбавка за виконання особливо важливих завдань не виплачується за місяць, у якому така постанова надійшла у військову частину [6]. Осіб, підданих адміністративному арешту, тримають під вартою в місцях, що їх визначають органи Національної поліції. При виконанні постанови про застосування адміністративного арешту арештовані піддаються особистому оглядові. Військовослужбовців, підданих арешту, утримують на гауптвахтах Військової служби правопорядку у Збройних Силах України.

Отже, на законодавчому рівні існують нормативно-правові документи, які описують основні положення провадження у справах про адміністративні правопорушення. Проте розгляд справ про військові адміністративні правопорушення мають певні особливості, які зумовлені особливістю несення служби військовими, а тому мають бути більш детально опрацьовані при винесенні міри покарання військовослужбовцю. Нажаль відомо багато випадків коли винна військовослужбовця не доведена на сто відсотків, але все одна особа отримала певну міру покарання.

Нажалі, чіткої статистики вчинених військових адміністративних правопорушень за період з 24 лютого 2023 і дотепер відсутні, але маємо можливість проаналізувати судову практику.

Найбільш частішими є правопорушення за ст. 172-10, 172-11 та 172-20 КУпАП (відмова від виконання законних вимог командира (начальника), самовільне залишення військової частини або місця служби та розпивання алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів) тому більш детально їх опрацюємо.

Яскравим прикладом є постанова районного суду Чернігівської області від 24.06.2022 № 734/852/22, де відповідно до протоколу про військове адміністративне правопорушення за ч. 2 ст. 172-10 КУпАП про адміністративні правопорушення НОМЕР_1 від 03 червня 2022 року встановлено, що 17 травня 2022 р. о 05 год. 00 хв. після обстрілу території військової частини НОМЕР_1 АДРЕСА_4, військовослужбовець військової служби за контрактом музикант оркестру солдат ОСОБА_1 прибув до місця влучання ракети де старший солдат ОСОБА_2 здійснивав відео Фіксацію місця події. Після цього, на прохання солдата ОСОБА_1 використовуючи засіб стільникового зв'язку, старший солдат ОСОБА_2 через месенджер "Telegram" відправив відео на його телефон, після чого даний відеозапис був виявлений у мережі «Інтернет» в загальному доступі, чим порушив пункт 2.1 наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 01.07.2020 № 74 пункт 2.4 наказу командира військової частини НОМЕР_1 від 11.04.2017 № 268, пункт 4 наказу начальника штабу – заступника командувача Сухопутних військ ЗСУ від 29 квітня 2021 року № 116/2/4/120/2/110. Основним також є те, що правопорушення вчинене в умовах особливого періоду [7].

Своїми умисними діями солдат ОСОБА_1 вчинив адміністративне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 172-10 КУпАП.

Що стосується правопорушення за ст. 172-11 КУпАП, розуміємо, що починаючи з 24.02.2022 року в Україні діє особливий період. Отже фактично військовослужбовець не може притягуватися до відповідальності за частиною першою, а відразу притягується до відповідальності за ч. 4 ст. 172-11 КУпАП. Це правило буде застосовуватися до закінчення особливого періоду. Правила ч. 4 ст. 172-11 КУпАП застосовуються також і до військовослужбовців за контрактом. Протоколи та інші матеріали

у адміністративній справі про самовільне залишення військової частини військовослужбовцем мають право скласти наступні особи:

1) командири (начальники) військових частин (устанів, закладів), командири підрозділів, які уповноважені на те командирами (начальниками) військових частин (устанів, закладів);

2) прокурор;

3) органів управління Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (про правопорушення, вчинені військовослужбовцями, військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів, а також працівниками Збройних Сил України під час виконання ними службових обов'язків [8].

Після оформлення протоколу матеріали по ч. 4 ст. 172-11 КУпАП направляються до суду, який знаходиться за місцем вчинення правопорушення.

І останнє найбільш частіше вчиняє правопорушення є розпиття алкогольних, слабоалкогольних напоїв або вживання наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів.

Згідно Інструкції «Про порядок оформлення і складання матеріалів про військові адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-20 Кодексу України про адміністративні правопорушення» [9] у разі виявлення факту або виникнення підозри у розпиванні алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вживанні наркотичних засобів, психотропних речовин чи їх аналогів військовослужбовцем на території місця проходження військової служби, військових об'єктів у нетверезому стані, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння, або виконання військовослужбовцем обов'язків військової служби в нетверезому стані, у стані наркотичного чи іншого сп'яніння для підтвердження ознак військового адміністративного правопорушення (стаття 172-20 КУпАП) такого військовослужбовця направляють до закладу охорони здоров'я на підставі письмового направлення військовослужбовця на огляд з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння уповноваженої посадової особи.

Військовослужбовець направляється до закладу охорони здоров'я з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння у супроводі військовослужбовців підрозділу власної безпеки СЗРУ.

У разі відмови військовослужбовця від направлення до закладу охорони здоров'я з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння уповноважена посадова особа робить про це відповідний запис у протоколі та засвідчує факт відмови своїм підписом і підписами двох свідків.

Варто зауважити, що під час воєнного стану в Україні таке правопорушення буде кваліфікуватись за ч. 3 ст. 172-20 КУпАП.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, військове адміністративне правопорушення являє собою, правопорушення, яке вчинене військовослужбовцем під час несення служби, що тягне за собою адміністративну відповідальність, визначену главою 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Зазначені правопорушення мають певну стадійність та послідовність дій:

1) основні стадії (фіксація правопорушення, збирання доказів та фактів, обрання покарання, виконання покарання);

2) додаткова стадія – оскарження рішення стосовно обраної міри покарання.

Варто звернути увагу, що під час воєнного стану в Україні усі такі правопорушення будуть мати обтяжуючу обставину, а саме – правопорушення, що вчинене в умовах особливого періоду.

Нажаль за умов воєнного стану, нестачи часу такі правопорушення не досліджуються командирами у повній мірі, не завжди є достатня кількість доказової бази, яка

на сто відсотків доводить вину військовослужбовця і це є прогалиною. Всю цю ситуацію рятує право військовослужбовця на оскарження рішення стовно нього.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України» від 24.03.1999 № 548-XIV, URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text> (дата звернення: 12.06.2023).
2. Глава 13-Б Кодексу України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-24) Закон від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 13.06.2023).
3. Демський Е. Ф. Адміністративне процесуальне право України, навч. посіб. Юрінком Інтер, 2008. С. 496.
4. Бандурка О. М., Тищенко М. М. Адміністративний процес. Київ, 2001. С. 301.
5. Наказ «Про затвердження Інструкції зі складання протоколів та оформлення матеріалів про військові адміністративні правопорушення» від 23.10.2021 № 329 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1622-21#Text> (дата звернення: 13.06.2023).
6. Проблемні питання відповідальності військовослужбовців, січень 2023, с. URL: [CDS-problemni-pytannya-vidpovidalnosti-vijskovosluzhbovcziv.pdf](https://www.cds.gov.ua/ukrainskij-slyzhbovec/2023/01/01/10062023) (дата звернення: 10.06.2023).
7. Постанова від 24.06.2022 № 734/852/22 Козелецький районний суд, URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/104924196> (дата звернення: 12.06.2023).
8. Анатолій Янчук «Самовільне залишення військової частини військовослужбовцем». URL: <https://solutio.com.ua/uk/yurydychni-posluhu/advokat-po-administratyvnyum-spravam/samovilne-zalyshennya-vijskovoyi-chastyuy-vijskovosluzhbovczem> (дата звернення: 10.06.2023).
9. Наказ «Про затвердження Інструкції про порядок оформлення і складання матеріалів про військові адміністративні правопорушення, передбачені статтею 172-20 КУпАП від 14.08.2018 № 300. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1018-18#Text> (дата звернення: 10.06.2023).